

לֹא־הִיָּהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם וְלֹא תַעֲשֶׂה
 כַּמַּעֲשִׂיָּהֶם כִּי הָרַם תְּהַרְסֵם וְשֹׁבֵר
 תִּשְׁבֵּר מִצְבֹּתֵיהֶם: כה וְעַבְדֹתֶם אֶת־
 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּבִרְךָ אֶת־לַחֲמֶךָ וְאֶת־
 מִימֶיךָ וְהִסְרֹתִי מִחֻלָּה מִקֶּרְבְּךָ: ס שְׁבִיעִי
 לֹא תִהְיֶה מִשְׁבֵּלָה וְעַקְרָה בְּאַרְצֶךָ

לקט בהיר

גח) ואינו מלשון זרע הכסף, אלא הוא מהכפולים ושורשו
 נרר (רא"ם): גט) פי' אל טענה מאומרו ולא תעשה
 כמעשיהם של הגוים ותאמר כי הרס תהרסם להגוים ושבר
 תשבר מצבותיהם של הגוים, לא כן הוא, שאין אמה
 המהרסם, שנאמר והכחדתיו אנכי ה', אלא הפי' לא
 תשתחוה לאלהיהם, ולא תעבדם (לאלהיהם) ולא תעשה כמעשיהם (שהם עושים לאלהיהם) כי הרס תהרסם (לאלהיהם) ושבר
 תשבר מצבותיהם (של אלהיהם), ונפרט לפי הדרוש שדרשו חז"ל מאומרו ולא תעשה כמעשיהם ניוחש ודרכי האמורי (כן
 פירש רש"י בחולין ע"ו. ד"ה דרכי) לריך לומר שאינו שייך על שלפניו אלא על שלפני פניו (ש"א): ס) להם לאלהיהם,
 א"כ הם מצבות של אלהיהם שהרי נצטו להם: סא) פי' שייך למעלה על ועבדתם את ה' (רא"ם), ולא טענה מאומרו
 בארץ שמתחם סגולת הארץ תהיה זאת אפילו לא תעשה רצונו של מקום חו"ש, אלא אומרו בארץ שסגולת הארץ חסייעך

אור החיים

כי טעם הכתוב הוא לג' סיבות, האחד להיות שרצה
 להזהיר שלא ידמה להאומות זממשיהם לזה אם לא
 היה מקדים לומר לא תשתחוה ולא תעבדם לא
 יעלה על דעת אנוש לומר שיכוון הכתוב לומר על
 מעשה חול שאין בו עבודה זרה שאסור ובהכרח
 לומר שאינו אומר אלא על מעשה איסור שהוא
 עבודה זרה אך אחר שאמר לא תשתחוה ולא
 תעבדם צזה גילה דעתו כי מה שאמר לא תעשה
 כמעשיהם הוא אפילו דבר שאינו ניכר שיש בו
 עבודה זרה והוא שלא ידמה להם לא צמלבושיהם
 ולא בתגלחתם כלל, וכאן נכלל כל שהוא מיוחד
 למעשה הגוים כאמור בדבריהם ז"ל (שבת ס"ו.),
 והב' להודיענו צא כי כל מעשיהם יש בו עבודה
 זרה כי ה' יודע מחשבות בני אדם ויסוד כל דבר
 ואם כן כל העושה מעשה גוים הרי זה טועם מעון

אור בהיר

רבב) שאין משבר אותם, מסתם שאובז אותם. רל) הלא צממן הזהיר על כל התורה עשה ולא תעשה.

תסגור לטעותהון ולא תפלקנהון
 ולא תעבד קעובדיהון ארי פנהא
 תפגרונו ותברא תתבר קמתהון
 כה ותפלקהון קדם יי אלקהון ויברך
 ית מיכך וית משתך ואעדך
 מרעין בישין מבינה: כו לא תהי
 מתבלא ועקרא בארעה ית מנין

רש"י

כתרגומו ואעיקר: (כד) הרם תהרסם. לאותם
 אלהות: מצבותיהם. אבנים שהם מליצין
 להשתחוות להם: (כו) לא תהיה משבלה. אם
 תעשה רצונו: משבלה. מפלת נפלים או קוצרת
 כתרנומו ואעיקר: (כד) הרם תהרסם. לאותם
 אלהות: מצבותיהם. אבנים שהם מליצין
 להשתחוות להם: (כו) לא תהיה משבלה. אם
 תעשה רצונו: משבלה. מפלת נפלים או קוצרת

1

וימך אשלים: כו יי
 אשלה קדמך ואח
 ואשגש) ית פל עמא
 לאתא בהון ואמסר יר

אח צניה קרויה משו
 וכתמטיים, ותרגומו לא
 שלה צכפל אות אחרון
 פעלתי יש מקומות שנוט
 האות: ונקודו צמלאפו
 (שפי' כ"ח כ"ח) וקמס גלגל
 מגזרת (ש"א ז' ע"ז) וקצב
 מגזרת (שפי' י"ע ו')
 תקותיך (שס מ"ט ע"ז) מ
 אח מו רלותו (ש"א י"ב ג')
 עזב דלים, והמתרגם וה
 שאילו מגזרת מיתב ה'
 ולא מ"ס שלה מודגשת
 וקמטי, כגון (במד' י"ד ע'
 והת"ו מודגשת לפי שזו

מימך ר"ל) פירוש להיות
 ותולדות החולאים וליו
 שיברך מימיו שילמחו לא
 כידוע למשכילים צהצח
 חיים ישועט האדם ל
 הצטיח הצורא צרוך ה
 המים לא תהיה משכלה
 ז"ל צמי פרו
 והסירתי וגו'. רשם
 דצריס ילכ
 להתעדן צעוב ה'. והוא
 זה כל אוכל תתעצ נפ
 והוא אומרו לא תהיה נ

רלא) מה צרכה שייך צמיס,
 ג' דצריס הללו כמו שפרש ו'
 מרובים. רלד) רלד)

את מסכו ימך אמא - מילא באמת קתי' ביזאב דבה

את מספר ימיה אמלא בך את ימיה
אשלח לפניך והמתי את כל העם אשר
תבא בהם ונתתי את כל איביך אליך

ימיה אשלים: כו ית אימתי
אשלח קדמך ואתפר (נ"א
ואשגש) ית כל עמא דאת אתי
שאנחא בהון ואמסר ית כל בעלי

רש"י

את בנייה קרויה משכלה: (כו) והמתי. כמו
וקממתי^כ, וחרגומו ואשגש, וכן כל חיבה שפועל
שלה בכפל אות אחרונה, כשתהפוך לדבר בלשון
פעלתי יש מקומות שנוטל אות הכפולה ומדגיש את
האות^כ ונוקדו במלפוחי^כ, כגון והמתי מגזירת
(שע"י כ"ח כ"ח) וקמס גלגל עגלתו, וסבותי (קבלת ב' כי)
מגזירת (ש"א ז' ע"ז) וקצב בית אל, דלותי^כ (תהי קע"ז)
(מגזרת (שע"י י"ט ו') קללו וחרבו, על כפיס
תקויתך^כ (שם מ"ע ע"ז) מגזירת (שופ' ה' ע"ז) חקקי לב,
את מי רלותי (ש"א י"ב ג'), מגזרת (איוב כ' י"ט) קצץ^כ
עוז דלים, והמתרגם והמתי ואקטל, עושה הוא,
שאלו מגזירת מיתה היתה חין ה"א שלה בפת"ח
ולא מ"ם שלה מודגשת ולא נקודה מלפוחי^כ, אלא
וקמתי, כגון (במד' י"ד ע"ז) וקמטה את העם הזה,
והתיי מודגשת לפי שתבא במקום ב' תוי"ן, האחת

לקט בהיר

(ב"ב): (סב) פי' כאילו כמד וקממתי, לפי שפועל חיבה
זו קמס מן הסתם כשרואה לעשות ממנו פעלתי הוסיף לה
תיי ויו"ד, אבל כדי להקל על הלשון פעמים נעשה ממנו
וקממתי, ומציא ראה מהתרגום שאינו מלשון מיתה אלא
מלשון ערבוז וטירוף הדעת: (סג) לפי שהדגוש מורה על
הכפל החסר כידוע: (סד) פי' חול"ם, שרש"י קורא
לחול"ם שלנו מלפוחי^כ כידוע: (סה) שפירושו נעשיתי דל
ועני ואביון, ופועל שלה קלל, והנסתר בלשון עבר רבים קללו
פי' נעשו הם קלים: (סו) אמר הכתוב על כפיס תקויתך
פי' חשוב אתה בעיני כאילו אתה תקוק על כפי, משורש
קקק, וכן אמרה דבורה גדולים תקקי לב פירושו ששבת
ראובן היו מחשבות וערמימיות גדולות ותקוקות בעומק לבם
שלא הלכו למלחמת מזה: (סז) שמואל הנביא אמר את מי
לצווי ענין שצירה ורילוץ הגוף, מגזירת קצץ עוז דלים, פי'
אחר ששבר וקצץ את העני עוזבו והולך לו:

אור החיים

מומיק י"א) פירוש להיות שמכמים יולד הכחישות
ותולדות החולאים וליחות הרעות לזה הצטיה
שיצרך מימיו שינמחו למח האדם בתכלית הצריאות
כידוע למשכילים בהצנחת המימות כי אחרי מים
חיים ישוטט האדם לשכון שם והצטחה גדולה
הצטיה הצורה צרוך הוא צזה, ולזה סמך לצרכת
המים לא תהיה משכלה וגו', ולא ולמדמה שדרשו
ז"ל צמי פרח (צרכות כ"ט):

אורך ימים ושנות חיים, והוא אומרו את מספר
ימיה וגו'. גם צזה הראה ה' הפלגת הצרכה כי
זולת ג' דברים אלו אין היכר לצרכה. שאם היו
האוכלים מועטים ומשוללי הצריאות ושנים מועטות
כל שהוא שיתן ה' יספיק לספוק נרכס ונמלא צירך
לחמו ומימיו ואין בהצטחה זו דבר גדול אלא
צאמנעות ג' דברים אלו:

והסירתי וגו'. רשם ה' הצנחת הצרכה בשלשה
דברים י"ב), הא' שיהיה האדם צריא
להתעדן בעוזב ה'. והוא אומרו והסירותי וגו' שזולת
זה כל אוכל תתעז נפשם, ב' ירצה לו צניס י"ב),
והוא אומרו לא תהיה משכלה וגו', ג' שישלים ימיו

בז. את אימתי וגו'. הגם שאמר למעלה (פסוק
כ"ג) והכחדתי י"ב) כאן גילה כי
צחילה לא לכל יכחיד אלא עד שיפירה יוסיף ה'
להוס את העם הצריך ישראל לארצו וכן על זה
הדרך יהיו כובשים והולכים וכמו שגילה לצסוק
צאומרו לא אגרשנו וגו' עד אשר תפירה ותנחל הכל:

אור בהיר

ר"א) מה צרכה שייך צמים, יאמר שלא יחסר להם מים. ר"ב) פירוש צרכה שאמר וצרך את לחמך הוא ניכר ונבחר רק אז אם יש
ג' דברים הללו כמו שמפרש והולך. וצזה מיושב למה הפך ה' הסדר, הלא צריאות, צני, ומיי קודמים למוזני. ר"ג) שיש אוכלים
מרוצים. ר"ד) שפירושו הכרתה מכל וכל, וכאן כאילו חזר בו שאמר והמתי וגו' ונחתי וגו' עורק.

תפלתנו
נרי פגרא
קמתהון
יון ויברך
ואעדרי
דא תהי
ית מנין

לאתם
מליצון
לה. אם
קוצרת
הם) ושה
אמורי (כן
לאליהם,
מאומרו
תסיעך

הריסתם
לומר
עבודה
ולריכין
ין היכר
הרי הם
הולרך
לומר
העבדם.
שזו קן
נמשך
שישבר
את ה'
ואת

מִשְׁפָּט: אֵיכָהֱנַחִיל אֹהֲבֵי יֵשׁ וְאַצְרֹתֵיהֶם
 אֲמַלֵּא: כִּי יִהְיֶה קִנְיֵי רֵאשִׁית דְּרָכּוֹ קֶדֶם
 מִפְּעֻלָּיו מֵאֵז: כִּי מֵעוֹלָם נִסְכְּתֵי מֵרֵאשׁ

דְּצִדְקָתָא מְהֻלְכָא אֲנֵא
 כְּגוֹ שְׁבִילֵי דְרִינֵא:
 כַּאֲדֹאֲרִית לְרַחֲמֵי שְׁנֵיא
 סִנְיָתָא וְסִמְתָּהוֹן
 אֲמַלֵּא: כַּבְּאַלְהָא כְּרֵאנֵי
 אֲתַתְקִנִּית מִן רִישֵׁיהּ וּמִן

קֶדֶם דְּתַהוּי אֲרַעָא:
 כִּי עַד לֹא נִהוּן תְּהוּמֵי
 אֲתִילִידִית וְעַד דְּלֹא
 נִהוּן מַעֲיֵנֵי עֲשׂוּנֵי
 רֵמִיא: כַּהֲקָדִים עַד לֹא
 נִמְבָּעוֹן טוֹרֵי וְקֶדֶם
 רֵמִתָּא אֲתַבְּנִית: כֹּוֶעַד
 לֹא עֲבַד אֲרַעָא וְנַחֲלֵי
 וְרִישׁ עֲפָרָא דְתַבְּל:
 כֹּוֶפֶד אֲתַקִּין שְׁמֵיא תַמְוִן

רש"י
 ימירה, חמישים שערי צינה אמליאנו: (כא) להנחיל אוהבי יש. יש אחי נחלה רצה: (כב) ראשית
 דרכו. קודם צריאתו של עולם: (כג) נסכתי מראש. לשון נסיכי בני אדם (יחזקאל לה):

מצודת דוד

מצודת ציון

בדרך צדקה וגו': (כא) יש. רוצה לומר יש אתי טובה
 הרבה להנחיל את אוהבי, ואמלא את אוצרותיהם מן
 הטובה: (כב) ה' קנני. ברא אותי להיות קנויה לו, וכן קונה שמים (בראשית יד ט): ראשית דרכו. בתחילת
 הבריאה: קדם מעשיו: מאז. מכבר, רוצה לומר מזמן רב: (כג) מעולם. מימות עולם אני נסוכה ומושלת:
 מראש. אני מן הראשונים מהקדמונים לבריאת הארץ, כי אמרו רבותינו ז"ל שבעה דברים קדמו לבריאת

אבן עזרא

צדקה אהלך. דברי החכמה כדברי החכם, והטעם כי
 מי שרוצה החכמה צריך שיתנהג בזה הדרך, ואמר
 בתוך נתיבות משפט, לבל יטה ימין ושמאל מהדרך
 האמצעי: (כא) להנחיל, יש. הוא כנוי לקנין הנצחי
 הנקנה לנחלה עולמית, וגם כינוי לקנין הממון, יש
 זהב ורב פנינים וכלי יקר, ויש כלל ואחר כן פרט
 זהב ורב פנינים וכלי יקר, וכן טעם ואוצרותיהם:

מדרשי חז"ל

כל מי שזוכה לתורה מעלה עליו הכתוב כאילו שלשתן
 מונחים וזוכה לכולם. וכל מי שאינו זוכה לתורה מעלה עליו
 הכתוב כאילו שלשתן מונחים ולא זכה לאחד מהם. (ילקוט"ש).
 כא) להנחיל אוהבי יש וגו'. עתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק
 וצדיק ג' מאות ועשרה עולמות, שנאמר: להנחיל אוהבי
 יש ואוצרותיהם אמלא, יש בגמטריא תלת מאה ועשרה הוי.
 (סנהדרין ק.).

כא מי שיש בו שלשה דברים הללו מתלמידיו של אברהם
 אבינו, ושלשה דברים אחרים מתלמידיו של בלעם הרשע. עין
 טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה, מתלמידיו של אברהם אבינו.
 עין רעה, ורוח גבוהה, ונפש רחבה, מתלמידיו של בלעם
 הרשע. מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של
 בלעם הרשע, תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין בעולם הזה
 ונוחלין לעולם הבא, שנאמר: להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם
 אמלא. אבל תלמידיו של בלעם הרשע יורשין גיהנם ויורדין
 לבאר שחת, שנאמר: ואתה אלהים תורידם לבאר שחת אנשי
 דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך. (אבות יד:).
 אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי, שלא הניח מקרא ומשנה,
 הלכות ואגדות, דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים, קלים וחמורים
 וגורות שוות, תקופות וגימטריאות, שיחת מלאכי השרת,
 שיחת שדים ושיחת דקלים, וכל דבר גדול ודבר קטן. דבר
 גדול, מעשה מרכבה. דבר קטן, היות דאביי ורבא. לקיים מה
 שנאמר: להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא. (סוכה כת.).

כג) מעולם נסכתי מראש מוקדמי ארץ. זה שהוא בונה
 צריך ששה דברים, מים ועפר ואבנים וקנים וסיד וברזל.
 ואם תאמר עשיר הוא ואין צריך לקנים, הרי הוא צריך לקנה
 המדה, שנאמר: ובידו קנה המדה. והתורה קדמה אותם שש

(כד) חוללתי. ונלאמי: (כה) ב
 נמוך המים: (כו) ארץ וחוצ
 אלנום: וראש עפרות ו
 (כז) בחקו חוג על פני

מצודת צ
 סיחון (יהושע יג טל): (כד) חוללתי.
 ארץ (מלכים א' ט): נכבדי מים. רין
 (מלכים א' ט): (כה) הטבעו. מלשו
 נקראת הארץ המיושבת מבני א
 חקיקה: חוג. הוא העיגול הנעש
 ראשים. יעמיד ראש האחד במ
 סביבו ונעשה עגול. וכן היושב
 ט: (כז) באמצו. מלשון אומץ וח

לכסות על פני התהום: (כח) בא

המקרא לסמוך הקדומים למלת
 גוי מעולם הוא (ירמיה ה טו),
 נבחרתי, כמו נסיכי סיחון י
 ארץ. מקדמוני ארץ: (כד) ב
 עושותי, וטעמו ענין התחלה וק
 תחוללכם (ישעיה נא ט): באין
 ובאין נכבדי מים, והוא ענין
 התכבד כילק התכבדי כארבה ו
 הרים הטבעו. כמו על מה א
 ו ושניהם עקרים מלשון טבע
 ד. והטעם על יסודותם הטו
 (כו) עד לא עשה ארץ וחזו:
 עשה כמו אני ה' עשיתי ארץ,
 והטעם על הקרקעית הראוייה י
 קדם, וכן מעולם נסכתי מר

קדימות, קדם, ומאז, ומעולם, ומר
 (כו) עד לא עשה ארץ וחוצות.

תרגום יונתן

יב איוב ואמר: יומנא מריר מחתי תקפת על

הונחתי: גמן יגזור אנדע ואשכחנייה איתי עד מדור בית מוקדשיה: האסדר קדמוי דין ופמי אמלל מכסנותא: האנדע מליא דיתכניני ואתנין מה יימר לי: והכסוגעי

גמי יתן ידעתי ואמצאהו אבוא עד תכונתו: דאערכה לפניו משפט ופי אמלא תוכחות: האדעה מלים יענני ואכינה מה ואמר לי: ותברככח יריב עמדי לא אך

צמיצה כמו היושע לא שמעתי מפי הרע: ום. אחר כל תנחומין עומד כי אין תנחום נגעי תקיפה יומר עק לפי מכתי:

ענין מרד וסרוב: שיחי. שהדרך להכות ביד:

אם כן ישיב לך לבל לרב, כי הכל ילמדו עת אנשי דור המבול דעת ההיא, מהם יוכר ישגא אחריתו: (ב) גם עוד מכתי כבדה על

יחי. מורה הוא שיחי מורה מאוד (מ"ב יד כמו ידי לילה נגרה שמכתי יותר כבדה

על חטאת הרשעים, גם היום. שדברתם יחי עמכם במרירות: אנתתי. אשר היא ומעשיו בכבידות, והמפרשים אמרו יותר כבדה וגדולה מכאובו. וכן דעת גימרי מחתי תקפת

ב"ר (ט).

רשי

(ג) ואמצאהו. לשופטי: תכונתו. מוכן כסאו: (ד) ומכתי מלים. הוכחת דברים: (ה) אדעה מלים יענני. וגם אם יסתום אחי מלדבר לפניו שמה ידבר הוא עמי ואלדעה מלים יענני (תנחומא גלאסי

מצודת ציון

(ג) תכונתו. מלשון כן ובסיס:

מצודת דוד

(ג) ידעתי. לדעת מקום האל לאשר אמצא אותו, או הייתי בא עד מוכן שבתו: (ד) אערכה. הייתי מסדר לפניו משפט להשפט עמו והייתי ממלא פי בדברי ויכוח: (ה) אדעה. יודע הייתי מה ישיב לי, כי אבין אמריו, על הכל אחזור ואשיב לו: (ו) הברב כח. וכי יריב עמדי ברב כח בזולת שמירת המשפט, הלא בודאי לא, אך הוא ישים בי כפי הראוי בשמירת המשפט, והוא מקרא קצר ויוכן הדבר מאלי:

אבן עזרא

מאנחת: (ג) ואמצאהו. על המקום: עד תכונתו. עד תכונת מקומו: (ו) לא אך הוא ישים בי. כמו וישימו

רמב"ן

(ג) מי יתן ידעתי ואמצאהו. לאלוה אשר הזכרת אליפו כי אשא אל אלוה פני: אבוא עד תכונתו. המקום אשר יכין כסאו לשפוט את כל הגוים, ושם: (ד) אערכה לפניו. משפטי: ופי אמלא תוכחות. על רשע וטוב לו, וצדיק ורע לו: (ה) אדעה מלים יענני. הוא בעצמו: ואכינה מה יאמר לי. כי לא ידעתי

מדרשי חז"ל

(ג) מי יתן ידעתי ואמצאהו וגו'. אשרי אדם שנגעו בו יסורין ולא קרא תגר אחר מידת הדין. א"ר חנינא בר פפא: איוב אלולי לא קרא תגר כשבאו עליו יסורין, כשם שאומרים עכשיו אלהי אברהם אלהי יצחק אלהי יעקב, כך היו אומרים אלהי איוב. ולא עשה, אלא כיון שבאו עליו יסורין החל מבעט ואומר: מי יתן ידעתי ואמצאהו. מיד אמר לו הקב"ה, איוב, החשכת העצה שנטלתי. ויען ה' את איוב מן הסערה ויאמר מי זה מחשיך עצה, במילין שהוצאת מפין היית אומר אם אחפש מה יש להשיבני. (פסיקתא).

מי יתן ידעתי וגו'. לפי שאיוב אמר מי יתן ידעתי ואמצאהו, אמר ר' אבא בר כהנא: אם בהיכל של מעלה הוא, אבוא עד תכונתו, ואם בהיכל של מטה הוא, אבוא עד תכונתו. ואין תכונתו אלא היכל, שנאמר: ויכינו המזבח על מכותו. אערכה לפניו משפט, אמרו לו חבריו: אי אתה יודע שנקרא אלוה משפט. ופי אמלא תוכחות, אמר להם: אם סותם פיו של אותו האיש.

עד שואב מימין (דניס כט י). ואם מימין נשתה ונתתי מכרם, לומר שאע"פ שבירך מימיהם ולא היו צריכים למים אחרים קנו מהם, כמו שאמרו (מנומא חקט יז) מכאן לאכסנאי שיש לו משלו דרך ארץ הוא שיקנה משל אכסנאי כדי להנותו.⁸¹ והסרתו. ב' במסורה. הכא והסרתו מחלה מקרבך. ואידך והסירותי את כפי (להלן לג כג). בשביל שהיה משה מקבל פני שכינה זכה ל"והסירותי מחלה", דכתיב ביה (דניס לד ז) לא כהתה עינו ולא נס ליחה.⁸¹ והסרתו מחלה מקרבך. וסמין ליה לא תהיה משכלה. שכיון שסרה המחלה לא תהיה משכלה וגם את מספר ימין אמלא.⁸¹ אמלא. עולה ע"ב. ימי שנותינו בהם שבועים שנה (מהלס 5 י) חוץ משנה שנולד בה ושנה שמת בה.⁸²

76 אמלא. ג' במסורה. הכא את מספר ימין אמלא. ואידך ואוצרותיהם אמלא (משלי ח כב). ופי אמלא תוכחות (איזו כג ד). כשהצדיק נפטר מן העולם וממלא מספר ימיו מראין לו חלקו בגן עדן, כמו שמצינו גבי ר' אבהו (ירושלמי ע"ז פ"ג ה"א) וגבי ר' אלעזר בן פדת בתעניות (כה). וזהו מספר ימין אמלא ואוצרותיהם אמלא. ופי אמלא תוכחות, אין לאדם להוכיח לחבירו אלא סמוך לפטירתו כדי שלא יהא מוכיחו וחוזר ומוכיחו (ספרי דניס א ג). וזהו ופי אמלא תוכחות, מתי, את מספר ימין אמלא. L

כט לא אגרגשנו מפניך בשנה אחת פן תהיה הארץ שפמה ורבה עליך חית השדה:

ורבה. ד'. הכא ורבה עליך חית השדה. ואידך ורבה העזובה (ישעיה ו יז). ורבה משטמה (הושע ט ז). ורבה היא על האדם (קהלת ו א). וזהו שיש במדרש (ספרי עקב יא כג) וכי תעלה על דעתך עוד שיהיו יראים מחית השדה, והא כתיב (איזו ה כג) כי עם אבני השדה בריתך, אלא גלוי וידוע לפניו שעתידין לחטוא והופקרו לחיות. וזהו יש רעה וגו' ורבה היא על האדם. מה היא, ורבה משטמה. על כן ורבה העזובה בקרב הארץ, שהארץ תעזב מהם ורבה עליך חית השדה.

81. לא נתבאר בדברי רבינו מה דריש בפסוק "מחוטב עציך וגו'". ועיין בעטרות אד"ר מש"כ בזה.
81*. כאב"ע (ד"ה והסירותי): והדבק בשם יחזק החום והליחה בכח הנשמה ואז יחיה האדם יותר מהזמן הקצוב.
81**. צ"ב מה חידש רבינו בזה. ונל"פ עפ"י מש"כ רש"י לא תהיה משכלה. אם תעשה רצונו עכ"ל. ור"ל דמשך אדלעיל ועבדתם וגו' (עיין במפרשי רש"י) ולזה כוון ג"כ רבינו.
82. בת"י: מיומא ליומא. ובחזא"ג מהרש"א קידושין לת, א כתב: ונראה דהא דלא כתיב "מספר שנותיך אמלא", משום דכיון דמיום ליום הוא הרי באותו יום מתחיל שנה אחרת, כדמיון במשה שנולד בו' באדר כלו לו ק"ך שנה בו' אדר דבו' אדר מתחיל שנת קכ"א, אבל אמר דהשנים מלאים מיום ליום באותו חודש וקרא ד"את מספר ימין אמלא" רמז גם לזה דאמלא, בלא אלף הראשונה שהיא לשימוש, מספרו ע"א כי שנות האדם ע' שנה וע"א הם שנותיו של אדם במילואם שמת ביום שנולד שמתחיל בו ביום שנת ע"א

דיום אחד בשנה חשוב שנה ע"כ. ועיין כפי עץ יוסף לתנחומא ס"פ ואתחנן שהשווה ד' המהרש"א עם דברי רבינו, ולא כן. וע"ע דברים ה, כח והערה 90 שם. ובעטרות אד"ר כאן.
ובגמ' יבמות ג, א זכה מוסיפין לו. וברש"י שם ד"ה זכה וכו' והאי אמלא לשון תוספת הוא. ולפי"ד רבינו התוספת היא היום שנולד ומת בו. ובפיה"ת לר"י"ח (ויקרא כז, ו) ימי שנותינו בהם שבועים שנה, פ"י בלא שנים שהתינוק יונק וזה הבין מן הערכין (עיי"ש מש"כ בזה) וגם רמז באלה המשפטים את מספר ימין אמלא וזהו ע"ב. "ימין" זהו רמז ואם בגבורות שמונים שנה (תהלים צ, י). ובדרך רמז אפ"ל "את מספר ימין" שהוא בגימטריא 9. כמספר שנותיו עתה (ראה חזו"א אור"ח סי' קמב שפירש כי בז' באדר שלפני גאולתן נשלמו לו פ' שנה) "אמלא" בבוא יומו להסתלק מן העולם. ולפי"ד רבינו יתבאר מ"ש חזו"ל (ברכות נד, ב) כל המאריך וכו' מאריך לו ימיו ושנותיו, ולכאורה כפל לשון הוא, ואפשר ד"ימיו" היינו חוץ מיום שנולד בו ויום שמת בו.

לג לא ישובו בארץ לך למוקש:

א ואל משה אמר מדקני ישראל!

יהיה לך למוקש. ומה שראו שכינה ומתו

ב ונגש משה לך ונגש ג' הכא. ונגש בקוצר (עמוס ט יג). כ שם על השנה שתהא נ יגשו. ב'. והם לא יג יותר מחבירו כמו שאנ

ג ויבא משה ויני כל העם קול:

כל הדברים אשר דו ו' תיבות. הרי י"ב השיכם ו' תיבות, ברון

י ויראו את אל השמים לטהר

ישראל. ותחת רגליו פניהם פני אדם (יחזק ל ג) אנכי בגימטריא כ לכנת. ב' במסורה. כן על שם שבנויה מ שעבודן של ישראל.

ז. ועוד אחד בירמיה ל, כא יז שמע ישראל.
83. מלמד שמהר סיני שלהם למיתה. ו דמשי"ה לא צוה הקב"ו עם אחיהם דגלוי לפניו זרעו של אהרן.
84. עיין בעטרות אד"ר.
85. ביאור דברי רבינו עול מלכות שמים י"ב שבטים אמרו שמע מלכות שמים. ומספר השבטים וכן למספר

פניו דהא גאוריה
פי גאוריה

גאוריה ספוייה גאוריה

ד יחמיץ
ט דינד דון
פ אחריהא
לא תגלי:
מן דשמע
ד: יא חזרי
ים המלפין
דבר דבור
זימן אפוסה
פי ולין זה
זלו כן היה
ח (יחזקאל א
י"ז:

דדחבא בנגודי דסמא
מלתא דמלל פסיאית:
יב קדשי דדחבא ומני
דזמנדא מכסנוחא
דחבימא על אודנא
דשמעא: יא איד קרירותא
דחלנא ביומא דחצדא
היכנא אונדא מהימנא

על אפניו: יבגזם זהב וחלי כפתם מוכיח
חכם על און שמעת: יגכצנת שלג | ביום
קציר ציר נאמן לשלחו ונפש אדניו
ישיב: פ די נשיאים ורוח וגשם אין איש →
מתהלל במתת שקר: טו בארך אפים יפתה

למשדדוי ונפשיה דמריה מהפד: יד ליומא דעניו ורוחא דמטרא לאית מדפי גברא
דמשתבחר במהובחא דשקרא: טו בנגודתא דרוחא משתרג רשאנא ומלתא רכיכתא

רש"י

כאשר יהיה תוחלת שוא כשהשמים מתקשרים צעזים
והרוח מנשבת ואלס מנפה שיצוא גשם ולא נא והס
מזטערים וכלות עיניהם, כך איש מתפאר לומר כך
וכך נדקה אתן ליד גצאי והוא משקר, וכלות עיני
עניים למתנתו ואינה צאה: (טו) באורך אפים
יפותה קצין. צעוד שהקצ"ה מלריך אפו ואינו

(יב) גזם זהב וחלי כתם. עדי קצולת זהב, כמו
ותעד נזמה וחלימה (הושע ז טו), וכמו חלאים
(שה"ש ז ט): כתם. לשון חכשית זהב, וכן כחם פז
(סס ה יא): (יג) כצנת שלג. כקור ימי שלג שאלס
מתאזה לו צימי קציר, ולא שלג ממש, שהשלג לא
טוב הוא צעט קציר: (יד) נשיאים ורוח וגו'.

מצודת דוד

(יב) גזם זהב. כמו גזם זהב עם עדי קבוצת הכתם,
שהגזם יפה היא לעדי הכתם ולא בלעדה, כן יפה
היא תוכחת החכם על אוזן השומעת, כי אם אין
שומע לה לא ניכר יפיה: (יג) כצנת. כמו קרירת
השלג היא לנחת אם מי ימצאנו בעת הקציר להקר
בו את הגוף, כן ציר נאמן הוא לנחת למשלחו
ומשיב נפשו: (יד) נשיאים. כמו אם יבואו עננים
וינשב הרוח, ויצפו אז על המטר ולא יבוא, שאז
מרוכה צער המצפים, כן איש המשבח עצמו בתת

מצודת ציון
אפניו. מלשון אופן עגלה: (יב) גזם. שם חכשית הנתון על
האף: וחלי. ענין עדי וחכשית. כמו ותעד נזמה וחלימה
(הושע ז טו): כתם. זהב יקר וטוב. וכן בכחם אופיר (מהלס
מה י): (יג) כצנת. מלשון צינה וקור, ובדברי רבותינו ז"ל
(פסחים עו.) בשר צונן: ציר. שליח. כמו וציר בגוים שולח
(עזריה א ב): ישיב. ענין השקט והנחה. כמו בשובה ונחת
(ישעיה ל טו): (יד) נשיאים. עננים, על שם שמנשאים עצמם
למעלה: מותה"ל. מלשון הלול ושבח: במתת. מלשון

אבן עזרא

ישיבם אל קרבו באמונתו: (יד) נשיאים. נקראו כן
העננים, בעבור שינשאו מקצה הארץ ורוח נושאם:
וגשם אין. בנשיאים להמטיר: כן איש. משקר ומכזב
שיתן ואין לו מאומה, מדומה לעננים, ואין נכון
לעשות כן: (טו) בארך אפים. בעבור שהקצין האריך
אפו על זעומיו ולא נקם מהם, אז יפתוהו שונאיו

(יג) כצנת שלג. קרירות, ויתכן להיותו מן צנה
וסוחרה (תהלים צא ד) בעבור שהגין על האדם בעת
קציר מפני החום, כן ציר נאמן: ונפש. חסר, וטעמו
כתאות נפש אדניו ישיב לו מענה, וכן כי נפש הוא
חובל (דברים כד ו) חסר חי. פירוש אחר, ונפש אדניו
כאילו נפש האדון דבקה בציר בלכתו ובשובו

מדרשי חז"ל

שלוש שנים, שנה אחר שנה. שנה ראשונה אמר שמא עובדי
עבודת כוכבים יש בכס, דכתיב: ועבדתם אלהים אחרים
וגו' ועצר את השמים, בדקו ולא מצאו. שניה אמר להם,
שמא עובדי עבירה יש בכס בדקו ולא מצאו. שלישית
אמר להם, שמא פוסקי צדקה ברבים יש בכס ואין נותנין.
דכתיב: נשיאים ורוח וגשם אין, איש מתהלל במתת שקר.
בדקו ולא מצאו. אמר אין הדבר תלוי אלא בי, מיד
ויבקש דוד את פני ה' וגו'. (יבמות עח:).

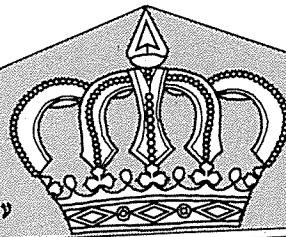
(יד) נשיאים ורוח וגשם אין וגו'. והנשיאים הביאו את
אבני השוהם. תנא, נשיאים ממש. וכן הוא אומר:
נשיאים ורוח וגשם אין. (יומא עה.). אין הגשמים נעצרים
אלא בשביל פוסקי צדקה ברבים ואין נותנין, שנאמר:
נשיאים ורוח וגשם אין, איש מתהלל במתת שקר. (תענית
ח:).
נתינים, דוד גזר עליהם, שנאמר: ויקרא המלך לגבעונים
וגו'. מאי טעמא גזר עליהו, דכתיב: ויהי רעב בימי דוד

ז: ודבתך.
צצמו יובן:
משכית גס ט
לבנות אותו
ם לבנותם:
וכל להשיב
מכסה של
אליו כאופן
זה שדברת:
במצפוני
ם, כן דבר
לגלות סוד
גור. תרגום
פניו, וכנסם
ק שומעת:

כל העדה.
דבי מנחמא
שורה. למה,
למחר באים
למדנו).
דדחבא בנג
כסף) דבר
לכל צד, כך
צד, בשעה
אליו יהודה.

Taitelboim, Mosheh, 1759-1841

9

עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ

זה השער לה' צדיקים יבואו בו

בעהשית

ספר

יש משה משה, על התורה

הכינו וגם חקרו כבוד הרב הגאון הנדול חריף ובקי הצדיק הקדוש, בוצינא קדישא, חסידא ופרישא, אור ישראל וקדושו, רכבו ופרשו, מאור הגולה,

מו"ה משה איש האלהים מייטלבוים זצוק"ל
אב"ד דק"ק אוהעל

בעהמ"ח ספר שו"ת השיב משה וספר תפלה למשה על תהלים

חלק שני - שמות

הופיע אורו בראשונה בשנת הדר"ת זקנים בני בנים לפ"ק
וכעת נתחדש אורו ביתר שאת וביתר עז בתיקונים גדולים
כמבואר בשער השני

ברוקלין נ. י. • שבט תשנ"ט לפ"ק

על זה הפסוק והם הביאו אליו עוד נדבה וגו', אמרו שהביאו להם אצנים טובות ומרגליות. וזה פירוש הברייתא, 'נשיאים ממש', ואף על פי כן לא אכלו עולמם בזה, כיון שקיימו מוצא שפתם כל זה לא ינוכה, ועל זה דלא ינוכה אם מקיימים מוצא שפתם, אמר 'וכן הוא אומר נשיאים ורוח וגשם אין וגו''. והפירוש הוא כמ"ש בהג"ה (*). עפ"י מה שפירשתי הפסוק (משלי ט' יז) להנחיל אוהבי יש וגו'. שמע מינה, דכשמקיימין מוצא שפתם לא ינוכה, ואם כן לא קשה מידי הא דלא מייתי הפסוק 'המעלה נשיאים', שאין זה ראייה כלל על הא דענגים איקרי נשיאים, דזיל קרי ביה רב הוא, כנ"ל.

למה, דבזה ודאי יאכלו חלקם צבא, וכי חס ושלום כוונת השי"ת היה להרע לישראל, וכרעא דדהבא דרבי חיינא בן דוסא יוכיח (תענית דף כ"ה ע"א) (הע"ה). ואם היה רק בצביל המשכן, אם כן אין זה שלהם (הע"ה). רק דהכוונה היא, דהנה יש לדקדק בהפסוק (שמות ל"ו ו') דאמר והם הביאו אליו עוד נדבה וגו', דתיבת 'עוד' הוא שפת יתר, וגם משולל הצנה, וראוי היה לומר 'והם הביאו אליו נדבה'. רק דהכוונה היא, דלא מצעיא דהביאו מה שנדצו והבטיחו, אלא דהביאו עוד נוסף, כדרך הדדיקים האומרים מעט וכו' (בבא מציעא פ"ז.), ולכן כיון שקיימו מוצא שפתם ביתר שאת, אם כן הפירות לא ינוכה, והם עשו בזה מצות, והבין, ולכן,

(* הגה"ה

74 להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא (משלי ח"ט י"ז). הנה תיבת 'יש' היא משולל הצנה, ודרשת רז"ל ידוע (עוקצין פ"ג מ"ב), וגם אני אענה חלקי. וגם לפרש הכפל 'ואוצרותיהם אמלא'. והנראה לי, ד'אוצרותיהם אמלא' קאי על עולם הזה, דאוכלים הפירות בעולם הזה, כמ"ש (ישע"ה ג' י') אמרו לדדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו. והנה כבר הקדמנו דברושים, שהשי"ת שומר תורתו, כמבואר בירושלמי (ראש השנה פ"א ה"ג) על הפסוק (ויקרא כג, ט') ושמרו את משמרתם. והנה ידוע ד'היום לעשותם' כתיב (דברים ו' יא), ודרשו 'למחר לקבל שכרם' (ע"ז דף ג' ע"א). וגם דרשו (דצ"ר פ"ג א') 'והיה עקב' (דברים ו' יב) שכרו בעקב. הנה יש להבין, הלא הפירות בעולם הזה הם אגר נטר, דשכר מצוה צהאי עלמא ליכא (קידושין ל"ט:), והשי"ת שומר תורתו.

אך ידוע הגמרא צפרק חיזוה נשך (בבא מציעא ס"ב:) צסוגיא דאין לו יין, דצלא ילא השער אין פוסקין (הע"ה), או צבא לחוב צדמיהן אין פוסקין אף צינא השער, דהוי ריבית צנתיקא, אצל ציש לו, לא הוי ריבית אף צלא ילא השער ואף צבא לחוב, דכיון דיש לו, נקנה לו תיקף, וצרשותיה אייקר, עיי"ש. והוא הדין נמי אם לא היה השכר צנמצא, לא הוי נקנה תיקף, והיו הפירות אגר נטר, מה שאין כן כיון שהוא צנמצא תיקף נקנה להעושה מצוה, ובכל מקום שהוא, דידיה הוי, ואין כאן אגר נטר, רק מתנה בעלמא לאוהביו, וזה צרוך. והיינו, 'להנחיל אוהבי יש' דהיינו עולם הבא שאין לו הפסק, כדאיתא צמסכת צבא צתרא (קכ"ט:) דירושה אין לה הפסק (הע"ה),

— דרש משה —

ליתנו לאחר זמן בשער של עכשיו, דהוי אגר נטר, דבשכר הקדמת המעות ניתן לו בשער של עכשיו אף אם יתייקר לאח"ז, אבל אם יצא השער ונקבע בכל השוק ליתן כך מדות של יין בכר"כ מעות, אז מותר לפסוק אף אם אין לו יין, (דכיון שיצא השער הוי כאלו יש לו דיכול ללקחו מאחר וליתן לזה), וכן אם יש לו היין באוצריו אז מותר לפסוק אף אם לא יצא השער, דהרי היין נקנה ללוקח בכ"מ שהוא, ואז (ביש לו יין) מותר אף לחוב בדמיהן, דהיינו שנותן לו בדמי היין חטיין או פירות אחרים. (שזה אסור אף ביצא השער), דכיון דיש לו אין כאן אגר נטר. (קע"ט) בגמ' שם: שלח ליה רב אחא וכו', נכסי לך ואחרך

וגשם אין, ע"כ. (קע"ז) בגמ' שם: אמרה ליה דביתהו עד אימת ניזיל ונצטער כולי האי, אמר לה מאי נעביד, בעי רחמי דניתבו לך מידי, בעא רחמי יצתה כמין פיסת יד ויהבו ליה חד כרעא דפתורה דדהבא, חזאי בחלמא עתידי צדיקי דאכלו אפתורה דדהבא דאית ליה תלת כרעי, ואת אוכלת אפתורה דתרי כרעי, אמרה ליה ניהא לך דמיכל אכלי כולי עלמא אפתורא דמשלם ואנן אפתורא דמחסר, אמרה ליה ומאי נעביד בעי רחמי דנשקלינהו מינד, בעי רחמי ושקלוהו, ע"כ. (קע"ז) ר"ל וא"כ מה זש"כ והם הביאו וגו' 'נדבה', אם אינו משלהם. (קע"ח) דאמרינן תמן, דאין פוסקין מעות על יין (או פירות)

דבר, וד"ה למען (קפב), וקשה טובא, (א), מה הכוונה דבר יום ציומו, אם כפירוש רש"י שלא ילקטו היום לצורך מחר, היה ראוי לומר 'ולקטו בכל יום', וממילא ידעינן דלא ילקטו מיום לחצירו, רק בכל יום ילקטו.

(ב), איך נמשך לזה 'למען אנסנו'.

(ג), וכי מצלי הנסיון אין כריכין למזון.

ועל פי זה נראה לי לפרש המסורה (שמות ל"ו ו') ויכלא העם מהציא, ויכלא הגשם מן השמים (בראשית ח' ז'). כי כבר כתבתי, כי נוסף על הצטחה אמר 'הציאו עוד', אם כן סתם הצאה היא כפי ההצטחה. והיינו 'ויכלא העם מהציא', ר"ל אם מונעים אפילו מסתם הצאה, דהא לא כתב שם 'עוד', אז 'ויכלא הגשם מן השמים', כמו שפירשתי בהג"ה בפסוק נשיאים ורוח וגו', והבן.

(ד), קשה בפסוק (שמות טו, יט) ויאמר משה אליהם איש אל יוחר ממנו עד בקר, ולא שמעו אל משה ויוחירו וגו', דהנך ארבע תיבות 'ולא שמעו אל משה' מיותר, (והיו) [והיה] די לכתוב 'ויוחירו וגו'', וממילא ידעינן דלא שמעו אל משה, כמו שנאמר אחר

הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו למען אנפנו הי"ך בתורתך אם לא. עיין רש"י (ד"ה

הגה"ה

ולכן דרש (זכמים ק"ט). 'ואל הנחלה' (דברים יב, ט) זו ירושלים (קפג), ולכן 'אוטרותיהם אמלא' בעולם הזה, ולא היו אגר נטר, כנ"ל.

ועל פי זה נראה לי לפרש (משלי כ"ה י"ד) נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקה, שדרשו רז"ל (תענית דף ח' ע"ב) על הפוסקי דקה צרבים ואינם נותנים. ונ"ל דהא כתיב (ויקרא טו, ג) אם בחקותי תלכו ונתחית גשמיכם בעתם, וכן (דברים יא, יג) והיה אם שמוע וגו' ונתחית מטר ארצכם וגו'. והנה זה לא הוא רק הפירות, דהא שטר מנזה צהאי עלמא ליכא, ואף על פי כן לא היו אגר נטר מהאי טעמא שכתבתי. והנה רש"י (ס"ג, ד"ה יט לו) ותוספות (ס"ב: ד"ה ה"י) הקשו שם צפרק איזהו נשך, דמה מהני ציש לו הא לא משך. ותירצו כיון דאם חוזר צו קאי צמי שפרע, הוי צרשות דלוקת, עיי"ש. ונמלא מחמת דלרין לקיים מוצא שפתיו, הוי צרשות דלוקת. והנה צנידון דידן דמן הדין לא היה מגיע שום שטר דמי הקדימני וגו' (איוב מא, ג) (קפד), רק דהצטיח הבורא יתצרך שמו ליתן שטר צחסדו, צאמרו (דברים ו' יב) והיה עקב וגו', כמו שדרשו רז"ל (דברים פ"ג א'), וכן בפסוק (דברים ו' יא) היום לעשותם וגו', והנה אין כאן שום קנין, רק דצורו יתצרך שמו. וידוע, (פנהדרין ג) דכל דרכי יתצרך שמו מדה כנגד מדה, ונמלא דאם האדם מקיים מוצא שפתיו, אם כן על ידי זה לצד הוי צרשותו, מה שאין כן אם אינו מקיים מוצא שפתיו, אם כן על ידי זה לצד לא הוי צרשותו, ואם כן ממילא דהפירות הוי אגר נטר. ולכן כש'מתהלל במתת שקר', אם כן אינו מקיים מוצא שפתיו, 'גשם אין', דהוא מהפירות, והבן כי נכון הוא צס"ד.

— דרש משה —

מי הקדימני ואשלם תחת כל השמים לי הוא, א"ר ירמיה בר ר' אלעזר עתידה בת קול להיות מפורצת בראש ההרים ואומר כל מי שפעל עם אל יבא ויטול שכרו וה"ד כעת יאמר ליעקב ולישראל וגו', ורוח הקודש אומרת מי הקדימני ואשלם, מי קלט לפני עד שלא נתתי לו נשמה, מי מל לשמי עד שלא נתתי לו בן זכר, מי עשה לי מעקה עד שלא נתתי לו גג וכו'. (קפז) וז"ל: דבר יום ביומו. צורך אכילת יום ילקטו ביומו, ולא

לפלוגי, וראשון ראוי ליורשו, אין לשני במקום ראשון כלום, שאין זה לשון מתנה אלא לשון ירושה, וירושה אין לה הפסק, ע"כ. (קפ) בגמ' שם: ת"ר כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה, מנוחה זו שילה נחלה זו ירושלים וכו' רשב"י אומר זו וזו ירושלים וכו', בשלמא למ"ד וכו', אלא מ"ד זו וזו ירושלים בשלמא נחלה נחלת עולמים אלא מנוחה מאי מנוחה וכו'. (קפא) עפי' המד"ר ויקרא (פכ"ז ב') רבי תנחומא פתח

וזה שאמר בזכות עשרת הדברות שמתחילין
 באנכי, שאותה דיבור שמענו מפי
 הגבורה, הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך
 בדרך, היינו שזכה לשמירה עליונה להנצל
 מן החטא, ולהצילך אל המקום אשר הכינותי,
 זה ארץ ישראל, כי אמרו חז"ל (רש"י ויקרא
 יח כח) ארץ ישראל אינה מקיימת עובדי
 עזירה, אמנם כאשר יהיה מזהר מן החטא
 זכה לנחול את הארץ.

**ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את
 לחמך ואת מימך וגו'.**

יתבאר על פי מה דאיתא בגמרא (מדה ע):
 מה יעשה אדם ויחכם, ירצה
 בישיבה וימעט בסחורה, אמרו הרבה עשו
 כן ולא הועיל להם, אלא יבקש רחמים ממני
 שהחכמה שלו, שנאמר (משלי ב י) כי ה' יתן
 חכמה מפיו דעת ותבונה.

ובזה ביאר כ"ק מרן דו"ז זללה"ה בדברי
 יואל (פ' במדבר עמוד כח) ברמז מאמרס
 (מגילה כח): שמעתא בעא צלותא, דהיינו
 שבכדי להצין שמעתא על צוריה ובפרט
 לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא, בעא
 צלותא, הוא מלשון צלות"א דהיינו תפלה,
 שצריך להתפלל ולבקש רחמים ממני שהחכמה
 שלו שיאיר עיניו להשיג האמת בתורה
 הקדושה, עכ"ד.

וזה שאמר ועבדתם את ה' אלהיכם, עבודה
 שכלב זו תפלה (תענית ב), אז וברך את
 לחמך, רמז על התורה, כמו שנאמר (משלי
 ט ה) לכו לחמו בלחמי, ואת מימך גם כן
 רמז על התורה, כמו שנאמר (ישעיה נה א)

הוי כל זמא לכו למים, כי אפשר לזכות
 לכתרה של תורה רק בתפלה שיבקש רחמים
 ממני שהחכמה שלו.

**ב ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את
 לחמך ואת מימך וגו'.**

ויש לומר על פי מה שכתב ח"ו זללה"ה
 בתפלה למשה (מזמור קיט) לפרש אמרס
 ז"ל (מגילה ו): יגעתי ומנאמי תאמי, ולכאורה
 שני הפכים, דמציאה באה צהיסק הדעת ולא
 ציגיעה, והענין כי אס האדם מייגע עצמו
 בתורה בעיון רב אף שלפעמים יעלה חרס
 בידו, שוב אחרי זה נפתחין לו שערי אורה
 להצין ולהשכיל והוא מתח אלקים בקרב
 מציאה אחר היגיעה, וזה שאמרו יעמי ואחר
 זה מנאמי צהיסק הדעת תאמי, עכ"ד.

וזה שאמר ועבדתם את ה' אלהיכם, היינו
 שמהו עובדים עבודת עבד ציגיעה רבה
 כעבד העובד את אדונו, אז וברך את לחמך,
 רמז על התורה, כמו שנאמר (משלי ט ה) לכו
 לחמו בלחמי, ואת מימך גם כן רמז על
 התורה, כמו שנאמר (ישעיה נה א) הוי כל
 זמא לכו למים, כי לאחר שיתייגעו במקום
 אחד יזכו אחר כך למנוח צרכה במקום אחר.

לא תהיה משכלה ועקרה בארצך את
 מספר ימיד אמלא. ובמקורה (הוצא
 צבעל הטורים) שלשה פעמים אמלא, דין, ואידך
 (משלי ח כא) ואורותיהם אמלא, ואידך (איז
 כג ד) ופי אמלא תוכחות.

ספי רב אגון
 בר"צ ר' אגון ט"ל אגון ט"ל אגון

זכמו
 מרד
 אשר
 יום
 אני
 ר'
 שמת
 צ"ג
 כות
 יום
 הא
 פ"א
 ירו,
 ל"ט
 ובר
 י"א
 לך
 י"ג
 לין
 גלין
 גה,
 ואת
 ובר
 גין
 יין
 לס
 ולו

וּנְרָאָה זֶה־קֵדֶם מִה לְחַיְתָא בְּמִסְ' חוֹלִין (דף פ"ט). אֲמַר רַבִּי יִצְחָק מֵאִי דְכַתִּיב (תהלים נח ז) הָאֲמַנְסֵ אֱלֹס לְדַק תְּדַבְרוּן, מֵאִי אֲוֹמְנוֹתוֹ שֶׁל אֱדָם צְעוֹלָם הוּא, יִשִּׁים עֲצָמוֹ כְּאֱלֹס, יְכוּל אֶף לְדַבְרֵי תוֹרָה, תִּלְמוּד לֹמַר לְדַק תְּדַבְרוּן. וּפִירָשׁ"י הָאֲוֹמְנֵס אֱלֹס, אֲוֹמְנוֹת יִפֶּה הֵיא הָאֵילוֹס, אֲבָל לְדַק דֵּהִינּוּ דַבְרֵי תוֹרָה אֲוֹתוֹ תְּדַבְרוּן. וַיֵּשׁ לְהַצִּין מִה הַכוּוֹנֶה שֶׁהִשְׁתִּיקָה הוּא אֲוֹמְנוֹת, וְגַם מֵאִי קַסְלִיק אֲדַעְמִיָּה שֶׁלֹּא יִדְבַר דַּבְרֵי תוֹרָה.

וּבִיאַר הַחִיד"א (לג דוד פרק ל"ב) עַל פִּי מִה שֶׁכָּתַב צְלִיקוּטֵי תוֹרָה לְהַאֲרִיז"ל (פ' עקב) שֶׁכָּל דִּיבּוֹר שֶׁמְדַבֵּר אֱדָם, יוֹאֵל חֲלֵק מִנְפִּשׁוֹ. וְנִמְנָא שֶׁאֵס לֹא יִדְבַר וְלֹא יֵאָדוּ הַהַצִּלִּים מִמֶּנּוּ, יִרְוּחַ לַחַיּוֹת וּנְפִשׁוֹ תַמְקִיִּים. וְהוּוּ מֵאִי אֲוֹמְנוֹתוֹ שֶׁל אֱדָם צְעוֹלָם הוּא, הִינּוּ מִה יַעֲשֶׂה לְהַרְוִיחַ חַיּוֹתוֹ, כַּעֲשֶׂה אֲוֹמְנוֹת לַחַיּוֹת צוֹ, יַעֲשֶׂה עֲצָמוֹ אֱלֹס, כִּי צִשְׁתִּיקָה הוּא מַחִיָּה אֵת עֲצָמוֹ, יְכוּל אֶף לְדַבְרֵי תוֹרָה, כְּלוֹמַר הִשְׁתָּא לְאֲמַרְתָּ שֶׁעַל יְדֵי הַדִּיבּוֹר יֵאָדוּ חֲלָקֵי נְפִשׁוֹ, אֵס כֵּן לֹא יִדְבַר דַּבְרֵי תוֹרָה, תִּלְמוּד לֹמַר לְדַק תְּדַבְרוּן, הִינּוּ לְדַק שֶׁהוּא הַתוֹרָה תְּדַבְרוּן, כִּי תִלְמוּד תוֹרָה אֲדַרְבָּא מוֹסִיף חַיּוֹת, דְּמַעִיקְרָא לְכַךְ נִפְחַ צוֹ כְּצִיכּוֹל נִשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאֱדָם לְנִפְשָׁא חַיָּה (בְּרַאשִׁית ז ז), וְתַרְגּוּמוֹ הוּוּת לְרוּחַ מִמְלַלָּא, לְעַסּוֹק בַּתוֹרָה וּלְשַׁבַּח לְשִׁמּוֹ, עַל כֵּן הַתוֹרָה נֹמַת חַיִּים, עַכ"ד.

← וְהִנֵּה כַתֵּב א"ו זללה"ה צִשְׁמַח מִשֶּׁה (פ' בשלח) לְפָרֵשׁ הַכְּתוּב (מִשְׁלֵי ח כֵּא) לְהַנְחִיל אֲוִהֲבֵי יֵשׁ וְאֲוֹרֹתִיָּהֶם אֲמַלָּא, לְלַכְאוּרָה תִיבַת יֵשׁ מִשׁוֹלֵל הַבְּנֶה, גַם לְהַצִּין כִּפֵּל הַלְשׁוֹן וְאֲוֹרֹתִיָּהֶם אֲמַלָּא. וְהַעֲנִין דְּאֲוֹרֹתִיָּהֶם אֲמַלָּא קֵאִי עַל עוֹלָם הוּא דְּאוֹכְלִים הַפִּירוֹת צְעוֹלָם

הוּא, וְלַכְאוּרָה כִּיּוֹן שְׁעִיקַר הַשְּׁכַר הוּא לְעוֹלָם הַצָּא (עִירוּצֵן כג), הֵיאֵךְ אוֹכְלִים הַפִּירוֹת גַם צְעוֹלָם הוּא, הֵא הוּוּ אֲגַר נֶטֶר (שְׁכַר עַל שְׁמַמִּין) דְּהוּוּ כְּמוֹ רַבִּית. אֶךְ מִצּוֹאֵר בְּגַמְרָא (בצא מִיַּעֲשֶׂה כג:) דָּאֵס הַקֶּרֶן הוּא בְּנִמְנָא מִיַּד לְלוֹקַח וְנִקְנֶה לוֹ, תוֹ לֹא הוּוּ רַבִּית. וְהוּוּ שְׁאֲמַר לְהַנְחִיל אֲוִהֲבֵי י"ש, שְׁנִקְנֶה תִיכְף הוּאִיל וַיֵּשׁ לוֹ, וְלִכֵּן וְאֲוֹרֹתִיָּהֶם אֲמַלָּא צְעוֹלָם הוּא וְלֹא הוּוּ אֲגַר נֶטֶר.

וּבְמִשְׁיָד שֶׁס צִשְׁמַח מִשֶּׁה צְנוּעַס אֲמַרְיוֹ לְפָרֵשׁ הַכְּתוּב (מִשְׁלֵי כה יד) נִשְׁיֵאִים וְרוּחַ וְגַשְׁם אֵין אֵיֵשׁ מִתְהַלֵּל בְּמַתַּח שְׁקַר, דְּהִנֵּה הַקֶּצ"ה הַצִּטִּים צְדִיבּוֹרוֹ ית"ש לְמַת לְנוֹ שְׁכַר לְעוֹלָם הַצָּא, וּמַכַּח זֶה הוּוּ הַשְּׁכַר צְרַשׁוּתִינּוּ, וְעַל דֶּרֶךְ הַמִּצּוֹאֵר בְּתוֹס' (שֵׁס ד"ה א"ע"פ) דְּמַתַּח שֶׁלְרִיךְ הַמּוֹכַר לְקִיִּים מוֹאֵל שְׁפַתּוֹ הוּוּ הַמַּקַּח צְרַשׁוֹת לּוֹקַח. וַיְדוּעַ (סַנְהֶדְרִין ג) שֶׁכָּל דִּרְכּוֹ ית"ש מִדֵּה כְּנֹגַד מִדֵּה, נִמְנָא שֶׁאֵס הָאֱדָם מַקִּיִּים מוֹאֵל שְׁפַתּוֹ, אֵס כֵּן צְדִיבּוֹר לְצַד נִקְנֶה צְרַשׁוּתִינּוּ הַשְּׁכַר לְעוֹלָם הַצָּא, וְתוֹ לֹא הוּוּ הַפִּירוֹת צְעוֹלָם הוּא אֲגַר נֶטֶר, מִה שְׁאֵין כֵּן אֵס אֵינּוּ מַקִּיִּים מוֹאֵל שְׁפַתּוֹ, אֵינּוּ נִקְנֶה לוֹ הַשְּׁכַר שֶׁל עוֹלָם הַצָּא, מִמִּילָא הַפִּירוֹת צְעוֹלָם הוּא הֵס אֲגַר נֶטֶר. וְהִנֵּה כְתִיב (וַיִּקְרָא כו א) אֵס בַּחֻקוֹתַי תִּלְכוּ וְנִתְחִי גַשְׁמִיכֶם צַעֲתֶם, וְהוּוּ לֹא הוּוּ רַק הַפִּירוֹת, דְּשְׁכַר מַזוּה צִהֲאֵי עֲלִמָא לִיכָא, וְלִכֵּן כְּשִׁמְתִּהֵלֵל בְּמַתַּח שְׁקַר וְאֵינּוּ מַקִּיִּים מוֹאֵל שְׁפַתּוֹ, אֵו גַשְׁם אֵין דְּהוּא מִהַפִּירוֹת וְהוּוּ אֲגַר נֶטֶר, עַכ"ד הַנְּפִלְאִים.

וְזֹאת תְּהִיָּה תוֹרַת הַמַּסּוּרָה, אֵת מַסְפַּר יַמִּיךְ אֲמַלָּא, עַל יְדֵי שִׁימַעַט צְדִיבּוֹרוֹ וְלֹא יִדְבַר דִּיבּוֹרִים צְטִלִּים וְשְׁקַר וּמַרְמָה, וְכִיּוֹן

שְׁכֵן יִקְנֶה לוֹ צְעוֹלָ וְאֵו וְאֲוֹרֹתִיָּהֶם צְעוֹלָם הוּא דְּתוֹ לַ יַמַּעַט מְדַבְרֵי תוֹ מוֹכַחֹת, אֲדַרְבָּה כַּ יוֹסִיפוּ לוֹ חַיִּים, יַמִּים צִימִינֵה

וַיִּקַּח סֵפֶר הַבַּיִת וַיֹּאמְרוּ וְנִשְׁמַע. וְכַזֵּר לְצַאֵר הַעֲנִין שֶׁהַ עוֹו

וּנְרָאָה זֶה־קֵדֶם (דף טו): מֵאִי דְכַתִּיב (י עולמים, וכי ל עולמים, אלא ל של עולם יהי ל צעולם הזה, ו שמעון בר יוחי דבר שמועה דוצבות בקבר, דוד לגור בשני של קורת רוח הוה (אבות פ"ד ששפ

וַיִּתְבָּאֵר עַל (תהלים פח ו) נַעֲשֶׂה חִפְשֵׁי לְאֱדָם לְקִיִּים

שכן יקנה לו בעולם הזה השכר לעולם הבא, ואז ואורוותיהם אמלא, שיאכל פירותיהם בעולם הזה דחו לא הוי אגר נטר, יכול אף ימעט מדברי תורה, לזה אמר ופי אמלא מוכחות, אדרבה כל מה שמוסיף בדברי תורה יוסיפו לו חיים, כדכתיב (משלי ג טו) אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד.

L

ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. וכבר האריכו בספרים הקדושים לבאר הענין שהקדימו ישראל עשיה לשמיעה, ועוד לחלוה מילין.

ונראה בהקדם מה ששינוי במס' יצמות (דף טו:) אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב (תהלים סא ה) אגורה באהלך עולמים, וכי אפשר לו לאדם לגור בשני עולמים, אלא אמר דוד לפני הקב"ה רבונו של עולם יהי רצון שיאמרו דבר שמועה מפי בעולם הזה, דאמר רבי יוחנן משם רבי שמעון בר יוחאי כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתותיו דוצבות בקבר, עי"ש. ויש להצין למה ציקש דוד לגור בשני עולמים, הלא יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי עולם הזה (אבות פ"ד מ"ו), ואם כן מה צלע צוה ששפתותיו דוצבות בקבר.

ויתבאר על פי מה דאיתא במס' שבת (דף טז:) אמר רבי יוחנן מאי דכתיב (תהלים פח ו) במתים חפשי, כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות. הרי שאי אפשר לו לאדם לקיים שום מצוה לאחר שנות חיי

בעולם הזה. אמנם יש לחדש ולומר שמועות לימוד התורה יכול האדם לקיים גם לאחר פטירתו, וכאשר אומרים דבר שמועה מפיו אז שפתותיו דוצבות בקבר אותה השמועה, ומקיים צוה לימוד התורה ממש, והלא אמרו חכמים יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים מכל חיי עולם הבא, והיינו טעמא שציקש דוד שיאמרו דבר שמועה מפיו, כי דוד השתוקק לקיים מצוה לעולם גם לאחר מיתתו, ואין אפשרות לזה רק בדברי תורה כאשר יאמרו דבר שמועה מפיו.

ובזה יתפרש מה שהקדימו ישראל נעשה ונשמע, כי נעשה היינו בהיותם בעולם הזה, שאז יקיימו המצות בפועל המעשה, ואחר כך בזמן שיהיו חפשי מן המצות, אז עכ"פ ונשמע, כלומר שיעסקו בתורה בשמיעה לצד, על ידי שיאמרו דבר שמועה מפיהם ויהיה שפתותם דוצבות בקבר.

עוד יש לומר צביאור הכתוב ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. ויש לבאר הענין שהקדימו העשיה לשמיעה.

ויתבאר על פי מה שכתב א"י זללה"ה בייטב לב (פ' בראשית עמוד לב) בפסוק ויתהלך חנוך את האלהים ואינו כי לקח אותו אלהים, דהנה עיינו רואות כי מי שעובד את ה' באמת נראה צעיניו שהוא אינו כלום ולמה נחשב, ומי שאינו עובד את ה' באמת ידמה צעיניו לאדם חשוב, והטעם כי כל מצוה דלאו איהו בדחילו ורחימו לא פרתח לעילא (תיקון"ו דף כה:), אם כן נשאר בכאן ונדמה צעיניו שעושה ומקיים מצוה

בשם ה' אלהינו יתקיים ויבא עמנו ברחמי רבים

וְחִדַּלְתָּ מֵעֵזֶב לֹא עֵזֶב תֵּעָזֵב עִמּוֹ: ם
 חמישי ו לא תטה משפט אבינך בריבו:
 7 ו מדברישקר תרחק ונקי וצדיק אל-

דה משבק תשבוק מה דבפבך
 עלוהי ותפרק עמה: ו לא תצפי
 דין מספינה בדינה: ז מפתגמא
 דשקרא הוי רחיק ודוכי ודי נפק

רש"י

לקט בהיר

חמורו רוצן תחת משאו: וחדלת מעזב לו.
 בתמימי^(י): עזב תעזב עמו. עויזה זו לשון עזרה^(י)
 וכן (דבר' ל"ב ל"ו) עלור ועזוב, וכן (נחמ"ג ז' ח) ויעזבו
 (את) ירושלים עד החומה, מלאכה עפר לעזרה*
 ולסייע את חזק החומה, כיוצא בו (דבר' ז' י"י) כי
 חאמר בלצנך רבים הגוים האלה ממני וגוי שמא
 חאמר כן בתמימי לא תירא מהם, ומדרשו: כך דרשו
 רבותינו (מכיל' - ב"מ ל"ב) כי תראה וחדלת פעמים
 שאתה חודל ופעמים שאתה עוזר, הא כולד זקן ואינו
 לפי כבודו^(י) וחדלת, או בהמת נכרי*^(י) ומשאו של
 ישראל וחדלת: עזב תעזב עמו. לפרק המשא,
 מלמשקל ליה (אונק' נוסח סביוניטיס), מליטול משא*
 ממנו^(י): (ו) אבינך. לשון אוצה, שהוא מודולל^(י)
 ותאז לכל טובה (מכיל' - ב"מ ק"ה): (ז) ונקי וצדיק
 אל תהרג. י"ט) מנין ליוצא מצית דין חייב ואמר אחד
 יש לי ללמד עליו זכות שמחזירין אותו תלמוד לומר
 שינוי נוסחאות • לעזוב • ובמדרש • גוי - כותי - עבדים • משאוי - המשא

(ג) פי' וכי יושר היא זאת לראות חמורו רוצן ולחדול
 מלעזבו לו, לא כן הוא, אלא טוב ויפה ומיוב הוא עזב תעזוב,
 ואין הגזירה במאמר וחדלת אלא היא מהשאלה והתמיה,
 והגזירה היא עוזב וכו', ואין לומר על פי פשוטו שמיצת
 "כי" פירושו כאשר, שלא יתכן לומר כאשר תראה ותחדול אז
 אני מניח עוזב וכו', שהנזוי אינו תלוי במהות האדם, וכן
 הוא צפ' עקב שאין לומר כאשר חאמר בלצנך רבים הם
 איכה אוכל וכו' אז לא תירא, אלא פירושו בתמיה, וכי יש
 חשש לומר כן שמתחת שרבים הם איכה אוכל להורישם, לא
 כן הוא, אין לך לירא אלא זכור וכו', אבל לפי מדרש רבותינו
 אה"ג "כי" פירושו כאשר כמו שהוא רגיל בשאר מקומות,
 והגזירה במאמר וחדלת גם במאמר עוזב ואינו בתמי, אלא
 כאשר תראה, פעמים תתנהג כן, ופעמים כן
 (בא"י): (יד) ואינו מלשון לא עזב חסדו (ברא' כ"ד),
 או אותי עזבו מקור מים חיים (ירמ' ב'): (טו) ובאופן
 שאפילו היטה האצידה שלו לא היה מטפל בו מפני הבזיון
 (במ"ח): (טז) וזה לדעת ר' יוסף הגלילי (ב"מ ל"ב)

סבוב צער בעלי חיים לאו דאורייתא, אבל לפי מה דקיי"ל דאורייתא אין חילוק (גח"י): (יז) פי' האונקלוס ז"ל אומר כן,
 והגם שהוא ז"ל אינו מפרש ומתרגם את התיבה, אלא הענין, ואמר שצריך אהה לסייעו וליטול המשא מעל חמורו ולא למנוע
 מליטול, אעפ"כ ממנו נשמע ראייה לדבריו שפרש התיבה מלשון עזרה, והנוסח בתרגם שלפנינו אינו כן, אלא ותחמנע
 מלמשבוק ליה, פירושו שתמנע מלסלות לו חטאו שחטא לך, משבוק תשבוק מה דלצנך פי' עוזב והשלך את השנאה מלנך,
 וא"כ הוא הפך פירושינו, אבל ישנם קצת דפוסים בנוסח הראשון, וכנראה שהיא אמיתית, וכן היטה לפני רבינו ולפני גדולי
 מפרשי רש"י שהלא לא הקשו ולא העירו כלום: (יח) מדולל כל כך שאינו מסיח דעתו מלאוזה לכל טובה אפילו היא
 קטנה, והוא מלשון רצון כמו ולא אבה סיוון (דבר' ב' ל'), וזה יותר מעני שהוא מלשון עוני שמחוסר טובה אבל לא כל
 טובה. והא לך לשון רש"י צפ' ראה (ט"ו ד') אביון דל מעני ולשון אביון שהוא תאז לכל דבר עכ"ל, ובגמ' ב"מ ק"ה: אהא
 דאמרין להקדים עני לאביון פירש"י אביון מעונה מעני ולשון אביון האוזה ואינו משיג מה שפשו מתאוה לכל טוב
 ואשמעינן קרא דעני קודם לאביון משום דעני כסיף למיתבעיה אע"ג דלריך אבל אביון הורגל לבושח ולא כסיף למיתבעיה
 עכ"ל: (יט) מפרש הכפל, גם קשה הלא חביב לא תרצח, ופשוט הוא שאינו מדבר מהריגת ורציחת יחיד חוץ לב"ד, כי
 המדובר מהדיינים בין לפניו ובין לאחריו, גם מה טעם כי לא אלדיק רשע, היל"ל כי אדרוש דמו וכדומה, גם מה נפ"מ אם

אור החיים

יחוננוהו כמשפט חונן דלים: משפט העניים על דרך אומנם ז"ל (ב"מ ע"א).
 1. לא חטה משפט אבינך. אולי שינוי על עניין ועניי עירך וכו' עניי עירך ועניי עיר אחרת

אור בהיר

במשפטו. (רב) ולמה לא די לומר לא חטה משפט, והאביון בכלל.

(דב"י) מן דינא קא תקב
 קא אזכי תובא: ה ושוך
 תקבד ארי שוחדא מע
 רש

ונקי אל תכרוג, ואף על פי
 צבית דין מכל מקום נקי ה
 לך לזכותו, ומנין ליוצא מציו
 לוי ללמד עליו חובה שאין
 (לחייבו) תלמוד לומר ולדי
 הוא שנלמדק צבית דין* ()
 אצדיק רשע. אין עליך
 אלדיקו צדונו* אם ילא מי
 הרצה להמיתו צמיחה
 (ח) ושחד לא תקח. אפ
 - כתובות ק"ה:), וכל שכן כדו
 (כדו) להטות את הדיו נאז
 יעור פקחים. אפילו חכם
 שחטרף דעתו עליו וישתכ
 שינוי נוסחאות • וזה אע"פ • בדיו • י

קד פירוש לא תקח אפילו לשפוז
 החילוק, לדרך הא' נתן הכתוב ו
 שקר שהשחד יעור ללד זה ויה:
 עניי עירך קודמין, ולזה נז
 יטה משפט הקדום לאחרו
 ז, כי לא אלדיק רשע.
 ל"ג): שפירשו נקי
 זכות ולדיק זה מי שיצא לו
 חובה^(י), יכוין הכתוב לו
 תאמר איך אחר שנגמר
 לזכות, לזה אמר כי לא ל
 נפשך אם מה שיצא חייב ה
 אלדיק רשע ולא יועיל המי
 חייב היה שלא כפי הדיו
 וכנגד חלוקת מי שיצא לדי

(ג) צ"ף, שמשפט אביון דהיי
 אלדיק רשע, פי' ואם הוא באמת
 כשקרא, וכל שכן על שקר, וכל שז

וְכִי מִן דִּינָא לָא תִקְמוּל אַרְי
 לָא אֲזַבִּי תִיבָא: ה' וְשׁוֹחֲדָא לָא
 תִּקְבֵּל אַרְי שׁוֹחֲדָא מְעוֹר עֵינֵי

תְּהַרְגוּ בִּי לֹא-אֲצַדִּיק רְשָׁעִי: ח' וְשֹׁחֵד
 לֹא תִקַּח בִּי הַשֹּׁחֵד יַעֲוֹר פְּקָחִים

רש"י

לקט בהיר

הוא לדיק או לא אלל שפיכת דמים (בא"י): (ב) לו יהיה שהיה בטעות, אבל על הפוכו אין לרין טעם, כי למה יומת אם הוא נקי, אעפ"כ גם זו נכנס בטעם כי לא אלדיק, כי לא לחס נחמי דעת חכם אחד לזכותו, כי אם רשע הוא לא אעשה זאת, החקר אלוה תמלא, גם אפשר שיספיק לרשע זה אימות מות שנפל עליו כשנגמר דינו למוות ונחלבן עונו נפחד זה ונקי הוא (ארה"ח), וכן משמע במכילתא שהטעם קאי על שניהם: (כא) במכילתא הביאו ב' דרכים בפירוש יעור פקחים ויסקף וכו', דרך הא' הוא פשוטו של מקרא, וכמו שהביא רש"י צדיבור המתחיל דברי לדיקים, דהיינו יעור עיני שכלו שלא יראה את האמת ויטהר את הטמא, כי השומד שלקח יטהר בלא יודעים, ואינו יכול לדבר דברים ישרים משפט אמת מתורת אמת, ודרך הב' הוא דרוש והביאו רש"י צד"ה יעור פקחים דהיינו שיענגש מן השמים בעיניו ממש בעורון וצטירוף הדעת לעת זקנתו, וצין כך וצין כך פירוש לא תקח אפילו לשפוט אמת. (ועובר בלא תעשה, והרי הוא בכלל ארור לוקח שוחד, ומייב להחזיר - רמב"ם). אלא החילוק, לדרך הא' נתן הכתוב טעם למה לא תקח אם הוא רוצה לשפוט אמת, לפי שלא אמלט שיקויים רעונו וזהכרח שיהיה שקר שהשחד יטהר לזד זה ויחשוב שהוא אמת, ולא יהיה כן, ולפי דרך הב' הוא עונש ואינו טעם, כלומר הגם שיעלה בידו

ונקי אל תכרוג, ואף על פי* שאינו לדיק שלא נלמדק בצית דין מכל מקום נקי הוא מדין מיתב שהרי יש לך לזכותו, ומנין ליולא מצית דין זכאי ואמר אחד יש לי ללמד עליו חובה שאין מחזירין אותו לצית דין (לחייבו) תלמוד לומר ולדיק אל תכרוג, וזה לדיק הוא שנלמדק בצית דין* (מכילי - סנהד' ל"ג): **בי לא אצדיק רשע.** אין עליך להחזירו כי (אני) לא אלדיקו דיינו* אם ילא מידך זכאי, יש לי שלוחים הרבה להמיתו במיתב שנתחייב צב (מכילי): **(ח) ושחד לא תקח.** אפילו לשפוט אמת (מכילי) - כתובת ק"ב:), וכל שכן כדי להטות את הדין, שהרי (כדי) להטות את הדין נאמר כבר לא תעב משפט: **יעור פקחים.** אפילו חכם בחורה ונוטל שוחד סוף שתטרף דעתו עליו וישתכח תלמודו ויכסה מאור שנינו נוסחאות וזה א"י: בדין: בדין:

אור החיים

אלדיק רשע פירוש כיון שילא לדיק לא הצדקתיהו והוא רשע כי אלהים נלכ בעדת אל ובקרב אלהים ישפוט והוא שופט בלדק ומן הנמנע שיחוס ה' על דבר שקר ח"ו. ולא ולמד אומרים ז"ל (כתובות כ"א): דאסור למחוס על מלתא דמתחזי כשקרא"י. ואם האמר ולמה אין לנו אומרים כן בילא חייב, יש לך לדעת כי ה' ינחם על הרעה ולא ינחם על הטובה ומי שילא חייב חזר בו ה' לזכותו אבל מי שילא זכאי לא ינחם ה' מהטובה, ולפעמים יספיק לאדם זה עינוי זה שילא משפטו חייב ואימות מות יגיעוהו צראותו כי נגמר דינו למוות, ולזה אחר כך בקרב אלהים (י) ישפוט לזכותו:

עניי עירך קודמין, ולזה צאה המלצה כאן בלאו בלב יטה משפט הקדום לאחרו, והוא אומרו אציונק"י): **ז. בי לא אלדיק רשע.** לדבריהם ז"ל (סנהדרין ל"ג): שפירשו נקי זה מי שיש עליו מגיד זכות ולדיק זה מי שילא לדיק דיינו ויש עליו מגיד חובה (י), יכוין הכתוב לומר טעם הדברים שלא האמר איך אחר שנגמר דינו לחובה יחזור הדין לזכות, לזה אמר כי לא אלדיק רשע פירוש ממה נפשך אם מה שילא חייב הוא כפי האמת והלדק לא אלדיק רשע ולא יועיל המלמד זכות, ואם מה שילא חייב היה שלא כפי הדין למה יבולט נקי חנס"י). וכנגד חלוקת מי שילא לדיק דיינו אמר גם כן כי לא

אור בהיר

ר"ג נכ"ף, שמשפט אציונק' דהיינו ממשפחתך להיות קודם, ואל האחרון. ר"ד עיין רש"י. ר"ה גם זה נכלל במאמר כי לא אלדיק רשע, פי' ואם הוא באמת רשע לא הייתי נחמי בלב דין זה ללמוד עליו זכות מחדש. ר"ו פירוש שאינו שקר אלא מחזי כשקרא, וכל שכן על שקר, וכל שכן הקב"ה בעלמנו שחוטמו אמת. ר"ז אבל מעולם לא היה רעונו יתצרך לחייבו ממש. ר"ח

עכ"ד. וכפל דבריו זייטצ לב (פ' ויגש עמוד שפד), וכן כתב א"ז זללה"ה בקדושת יו"ט (ראש השנה אות ח) מדעת עצמו.

וזה שאמר הכתוב על כל דבר פש"ע, כלומר אף אם נשאל האדם צפשיים, שהוא חמור מחטא ועון, אשר יאמר כי הו"א ז"ה, פי' אם הוא מודה במקלפת (בצד מניעה ה'), והיינו אם צפנימיות נשמתו יש לו חרטה ורוצה להיות טוב, עד האלהים יבא, שיוכל להתקרב אל ה' בתשובה, כי על ידי אותו רשימו דקדושה יתחדש אורו כצראשונה.

החיצוניים ממנו את המצות שעשה, אם ימצא הגנב, היינו אם האדם בעצמו חייב בדבר, ישלם שני"ס לרעהו, שנלקה כפלים ככל חטאתיו, הן ההפסד בגשמיות והן ההפסד ברוחניות, ואם לא ימצא הגנב, שאין זה מחמת מעשיו רק הוא לדיק מעיקרא, אזי ונקרב בעל הצית אל האלהים, כי החוטא הוא נחרק מאת ה', על דרך שנאמר (ישעיה נט ב) עוונותיכם היו מזדילים צניכם לצין אלהיכם, ואין לו שום הרגש דקדושה ח"ו, ואין לו קריבות המדע וההשגה, אבל מי שהוא לדיק מעיקרא ונקרב אל האלהים בתפלה ובהשגה דקדושה.

מדבר שקר תרחק. מתאמרא משמיה → דהרה"ק רבי פינחס מקארין זללה"ה (הוצא בספר מדרש פינחס) קשה תשובה לשקרן. ויש לבאר הענין למה קשה לו התשובה על שאר עצירות שצביל שהוא מדבר שקר.

ואפשר לומר על פי מה שכתב הרמ"ע מפאנו בעשרה מאמרות (מאמר חקור דין ח"א פ"ג) בטעם שמועיל התשובה והיודוי לכפר החטאים, דקי"ל (בצד קמא עדי) מודה בקנס ואחר כך באו עדים פטור, וכיון שהאדם מודה ומתודה על עונו, אף שאחר כך באו עדים המה מלאכי חבלה שנבראו ממעשיו הרעים להעיד על החטא, הרי הוא פטור, עכ"ד.

ובזה אמרתי לפרש מאמרס ז"ל (יומא פו.) גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד. דהרי מצואר בגמרא (בצד קמא קא:) צדא דמודה בקנס פטור, דהיינו דוקא אם

על כל דבר פשע על שור על חמור על שוה על שלמה על כל אבידה אשר יאמר כי הוא זה עד האלהים יבא דבר שניהם.

יש לומר על פי מה שכתב א"ז זללה"ה זייטצ לב (פ' ויגש עמוד רנג) לחזק האדם הרוצה לשוב בתשובה שלימה לילך בדרכי הישר, הנה צהעלותו על לבבו את כל אשר עשה מקדם, אז הוא נצוה בעיניו ונמאס, ונדמה לו ח"ו שכבר נסתלק מאתו כח הקדושה צנפשו רוחו ונשמתו, ואם כן איך יוכל לשוב לשורשו ולחזור להטיב. אך זאת ישיב אל לבו שאפילו אם עשה מה שעשה, עם כל זה נשאר צו רשימו דקדושה, והראיה שהרי צרנונו לשוב ולהטיב מעתה, אם כן מאותו רשימו דקדושה שנשאר אצלו, יכול לחדש את עצמו לשוב לתקן עצמו לעלות למקורו מקור הקדושה אשר משם נחצב,

או בלים
איש אם
לא ימצא
להים אם
צדו.

זללה"ה
לפרש
על אודות
כי נודע
צדו, לכן
לישראל,
צדשקט
צד צנח
ואיתא
קר שפע
העולם
הוכיח
ע"מ שער
הוא
צד גזלו
ה אשר
אל אלא
ע עשה
מעצמו,
ע והס

ה כמו
לחמה,
נשמעו
עולם
עשים
האיש,
חטפו

מודה בפני צעל דין, ועל כן גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד והוי בפני צעל דין, וספיר מועיל לכפר חטא ועון.

ובזה יובן הטעם שאין התשובה מועיל לשקרן, כי אמרו חז"ל (פנהרין קג.) ארבע כיתות אינם מקבלים פני השכינה, ואחד מהם הוא כח השקרנים. וזכנ השקרן כיון שאינו מקבל פני השכינה, הרי אי אפשר לו להיות מודה בקנס בפני צעל דין, ולכן לא מועיל לו התשובה והידוי לפטור עצמו מעונש. L

לא תשחט על חמין דם זבחי. זמס' פסחים (דף ה.) דרשו חז"ל, לא תשחט הפסח ועדיין חמין קיים.

יש לפרש ע"ד העבודה, על פי מה שכתב הרדב"ז בתשובותיו (סימן תקע"ו) בטעם שהחמירה תורה בחמין בפסח יותר מכל איסורין שבתורה להצריכו צדיקה וציטול ולאוסרו בכל שהוא, כי חמין רמז ליצר הרע, והוא שאור שצעיסה, וצריך האדם לגרש אותו מעליו לגמרי, עכ"ד.

והנה כתבו חכמי האמת (הוצא צבאר היטב חו"מ סימן תקע"א סק"א) שכל המצות ומעשים טובים שאדם עושה, ותורה שלומד בעודו רשע ומלוכלך בחטא, טורפין הסטרא אחרת מפניו, ומוסיף כח בקליפות, עד שחוזר בתשובה ומזיחין מהקליפה.

וזו שהחמירה תורה לא תשחט על חמין דם זבחי, שלא יקיים מצות קרבן פסח בעוד

שהחמין מצוי בציתו, היינו צטרס שניקה עצמו מכל עון ואשמה.

הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הבינתי. איתא במדרש (הוצא צבעלי המוסר) צוכות עשרת הדברות שמתחילין בצנכי, אני שולח מלאך לפניך לשמרך. וצריך ציאר.

ונ"ל על פי מה שפירש הגאון הרבי ר' העשיל מקראקא זללה"ה (הוצא צישמח משה פ' יתרו) מאמר המדרש (עיין שמו"ר פכ"ג ס"ה וצ"פ"ח טס) אין ישראל ניזונין אלא צוכות אמונה, כי דרשו חז"ל (עירובין כג.) היום לעשותם ומחר לקבל שכרם, וקשה הא הקצ"ה שומר תורתו (ירושלמי ראש השנה פ"א ה"ג), וכתוב (דברים כד טו) ציומו חמין שכרו, והתירוק על פי מה דקי"ל (חו"מ סימן של"ט ס"ו) שהשוכר פועלים על ידי שליח אינו עובר צבל תלין, ואיתא בגמרא (מכות כג:) כי תרי"א מצות זוה לנו משה, ואנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענוס. ואם כן על תרי"ג מצות שכתן על ידי שליח וליכא צל תלין, אצל על השמים מפי הגבורה איכא צל תלין ומגיע שכר בעולם הזה, והם יסוד האמונה, ולכן אמרו אין ישראל ניזונין אלא צוכות אמונה, עכ"ד.

והנה מצוה בגמרא (קידושין לט:) דאי שכר מצוה צהאי עלמא איכא, המצוה מגין שלא יצא לידי חטא, עי"ש. ומעתה כיון שעל מצות אנכי ולא יהיה יש שכר בעולם הזה, אם כן המה מגינים על האדם להצילו מן החטא.

וזו שאמר צוכות י צנכי, שאותו הגבורה, הנה אנכי צדרך, היינו שיזכה מן החטא, ולהצילך זה ארץ ישראל, כי ית (כח) ארץ ישראל עבירה, חמנס כלש יזכה לנו

ועברתם את ה לחמך וא

יתבאר על פי מה מה יעשו צישיצה וימעט צסו כן ולא הועיל להם, שהחממה שלו, שנאו חכמה מפי

ובזה ציאר כ"ק יואל (פ' צמד) (מגילה כח:) שמעתי צצכדי להצין שמג לאסוקי שמעתא צילותא, הוא מלשון שצריך להתפלל ולצב שלו שיציר עיניו הקדו

וזו שאמר ועצמתם שצלב זו תפלה לחמ"ך, רמז על ה ט ה לנו לחמו צלו רמז על התורה, י

ספר

מדרש פנחס

דברים עמוקים שבעתים מזוקקים יצאו מפי קדוש ד' איש אלוקים

רבינו פנחס מקאריין זיע"א

וכבר נודע דרכו בקודש כי בכל שיחותיו הסתיר סודות נוראים ורזין דאורייתא וכל חכם מבין בחכמת האמת ידע יקר ערך דבריו הקדושים ועד היכן ירמזון והנה אנה ד' לידי מעט מכתבי קודש המפיקים זוהר חכמה דעת קדושה וטהרה אשר העתיק אותם אחד מתלמידיו הקדושים אמרתי להדפיסם למען לזכות את הרבים

גם דברים נוראים מהצדיק הקדוש ר' רפאל מבערשיט זצ"ל תלמידו. ורובם מפי רבו זלה"ה

וגם הנהגות מהרב הצדיק מו' שמואל וואלצים זצ"ל

ועל כולם הוספנו מאות הערות חדשות

קונטרס גבעת פנחס

בשנת תשס"א לפ"ק
אשדוד

זרה. לכן, אמר הגמרא: והעמידן, שמי שיש לו אמונה, בודאי אומר אמת. לכן, יש לו העמדה על רגליו:

ד

גם אמר הרב, שצריך להתפלל על אמונה. ואמר הרב על עצמו: אני אומר באלהי נצור, ותן בלבי אמונה והכנעה וענוה. עיין לעיל על פסוק: מרשת רגלי וכו' (תהלים כה, טו). ועיקר הרשת הוא, גיאאות ושקר. שבזה היצר הרע צד את האדם. והראיה, שאמר לשון רגל, כי שקר אין לו רגלים. גם גיאאות נמשך משקר, שסוכר שהוא אדם חשוב לכן מתגאה, אבל הוא שקר, ודוד המלך, עליו השלום, אמר, שהשם יתברך יעזור לו בזה נגד היצר הרע:

ה

מי שרגיל בשקר, קשה לו לעשות תשובה. כי שקר פוגם באימא שהוא כינה שהוא תשובה. (זוהר לך לך עמ:).

בשם הרב: אורח הוא המתקת דינים.

שמע בשם ר' נחום, והיה חביב אצלו הדבר מאוד: מהו תורה לשמה? רצונו לומר, כדי לקיימה. כמו ששמה תורה, שהוא מורה דרך.

כמדומה לי בשם ספר חסד לאברהם, שכל מה שאדם רואה דברי תורה בספר, הוא בחינת נשמה והיה מספר בשם הרב בזה הלשון, שפעם אחד בקהילת טראסטינעץ שבתו יחד, והפציר בו מאוד שידבר בשבת זה הרבה מחומר השקר, ואמר לו כי בפניכם איני צריך לדבר בענין זה, מן הסתם אתם זהירים מאוד משקר, וגם מזהירים עוד לאחרים. ואמר לו: גם אני צריך לשמוע מאוד דברים אלו. ואמר לו: כשצריך לזכור חומר השקר יש עצה לפתוח ראשית חכמה שמאריך בזה, והשיב בזה הלשון: הערין פין אמויל איז טייער. והיה מסיים כנ"ל, שהוא בחינת נשמה:

(בשם הרב),
געהרין

(בשם הרב):
הרב:

רמה) ויאמר ה' אל משה

ובניכם לדרתיכם לד

וגו' אכן י"ל, דהנה

קדושת לוי, דהם נגד

דאם האדם חומא ע

כיוה"כ, צוה הקב"ה

ברכת לולב תקרב אר

הארבע פרשיות, כדי

על הארבע פרשיות נ

פי' דאע"פ שהפקדתי

ע"ש. וא"כ י"ל דצוה:

הארבע פרשיות. וע"כ

מלאכת המשכן בשנ

מאותיות השם יק"ק

אני ה' מקדשכם ע"י

*אמר בשם הצדיקים

כנגד ד' אותיות הוי

וכשהאדם מקדש ונ

עלינו ארון נשא, כל

וכשיעזור השי"ת ש

השראת השכינה לה

רמו) האריך בענין האבן

ממנו איזה מעשה, ו

שלא רצה לומר תור

(הכוונה על ר' אלע:

בש"ר ישעי' ו"ל מדנ

74

ב עוד יתצאר דברי רש"י משכן משכן שני פעמים רמו למשכן שנתמשכן בשני חורבנין על עוונותיהן של ישראל.

ונראה בהקדם מאמר הכתוב (איכה 3 טו) פלו עליך פיהם וגו' עשה ה' אשר זמם, וכתב רש"י מפני מה הקדים פ"א לעי"ן, מפני שהיו אומרים צפיהם מה שלא ראו צעיניהם, ולכאורה צריך ביאור הא הרצה עצירות היה צידם, ולמה דוקא דבר זה גרם לחורבן הבית.

ואפשר לומר על פי דברי הרה"ק רצי פינתם מקאריץ זלה"ה (הוצא בספר מדרש פינתם) כי מי שהוא רגיל במדת השקר, לא תועיל לו התשובה, כי הגם ששב, אבל כיון שנדבק בקליפת השקר גט תשובתו אינו באמת, עכ"ד.

ומעתה י"ל דאף שהיה צידם הרבה עצירות, מכל מקום היו יכולים לעשות תשובה על זה, אך היות שהקדימו פה לעין ודברו שקר ומרמה, גם תשובתם לא הייתה אמיתית כיון שנתרגלו במדת השקר, ועל כן לא נתקבלה התשובה, וצוה"ר חרצה עירינו ושמש בית מקדשינו.

ובזה יתצאר הכתוב אלה פקודי המשכן משכן העדות, ופירש"י משכן משכן שני פעמים רמו למשכן שנתמשכן בשני חורבנין על עוונותיהן של ישראל, ולזה רמו פקודי המשכן ראשי תיבות פה, להורות לחורבן בית המקדש היה מפני שהקדימו פ"ה לעי"ן ולא היו זהירים במדת האמת.

75 א עוד יצואר דברי רש"י משכן משכן שני פעמים רמו למשכן שנתמשכן בשני חורבנין על עוונותיהן של ישראל.

וי"ל על פי המצואר בגמרא (יומא ט:) בית ראשון נחרבה בעון עבודה זרה ובית שני בעון שנאת חנם ומחלוקת, ובשביל עון זה אנו יושבים בגלות זה כבר קרוב אלפיים שנה ועדיין לא נושענו, כי עדיין השטן של מחלוקת ושנאת חנם מרקד בינינו.

וידוע מה שכתב האלשיך הקדוש (פי תשא) בשם הר"ש אלקבץ ז"ל טעם על מה שזוה השי"ת לתת מחצית השקל ולא שקל שלם, כדי להורות את בני ישראל יחס אחדותם, לבל יעלה על לב איש שהוא נפרד מחצירו, אלא כאלו כל אחד חצי, וצוהתחברו עם חצירו נעשה אחד שלם, עכ"ד.

ולזה כאשר פתח הכתוב אלה פקודי המשכן משכן העדות, וכסף פקודי העדה הוא ממחצית השקל שננטוו לתת כדי להורות על האחדות ושלא יהיה ביניהם מחלוקת ושנאת חנם ח"ו, בא הרמו על המשכן שנתמשכן שני פעמים בעוונותיהן של ישראל, שזה בא בשביל שלא למדו המוסר השכל ממחצית מחצית השקל שהוא מדת האחדות, רק היה ציניהם עון של מחלוקת ושנאת חנם, וזה גרמה חורבן בית המקדש. ועלינו להרבות פעלים לתקן עון זה ולהתרחק מן המחלוקת, ועל ידי זה נזכה לסייע צנין בית המקדש השלישי במהרה צימינו.

ד באופן אחר יש לומר בדברי רש"י משכן משכן שני פעמים רמו למשכן

שנתמשכן בשני ה

ויבואר על פי מ

סימן מ"ז בגמרא (בבא מציעא וגו', ויאמר ה' ע ט יא), שלא צרכו אינה מתקיימת אל דהיינו בפלפול וז שאין כן אותם ש ואינם יגיעים בה, ל על כן אמר ולא בהלכות התורה ד המתייחס להליכה, מחלה, כי הצרכה דרך טו

וזה שאמר אלה כ רמו למשכן

עוונותיהן של יש אצדה הארץ, לזה חסרון, כמו (במדו איש, ע"ל פ"י מז בתורה שבעל פה

ה ובאופן אחר

משני שנתמשכן בשני

ויבואר על פי

מס' פ בית המקדש פזר